

Arbeidshefte til Velferdsteknologiens ABC

Arbeidshefte til velferdsteknologiens ABC

Direktoratet for
e-helse

Ansvarlig redaktør:

Kristin Standal, KS

Fagredaktører:

Cecilie Karlsen, Universitetet i Agder
Janne Dugstad, Universitetet i Sørøst-
Norge

Forfattere:

Cecilie Karlsen, Universitetet i Agder
Etty Nilsen, Universitetet i Sørøst-Norge
Helsedirektoratet
Marianne Holmesland, Lindesnes
kommune
Tina Lien Barken, Universitetet i Agder
Tom Eide, Universitetet i Sørøst-Norge
Sillje Bjerkås, Utviklingscenter for
sykehjem og hjemmetjenester i Agder
(øst)

Grafisk formgivning:

Ståle Hevrøy, Bly

Forsiden:

Illustrasjon: Bly.as

Foto: Marek Levák, Unsplash

Utgivelsesår:

2021

ISBN 978-82-93100-98-0

Dette heftet er utgitt av Nasjonalt velferdsteknologiprogram, et samarbeidsprosjekt mellom KS, Helsedirektoratet, Direktoratet for e-helse og Norsk helsenett.

Organisering og gjennomføring av Velferdsteknologiens ABC

Velferdsteknologiens ABC skal gi grunnleggende kompetanse i velferdsteknologi til ansatte i helse- og omsorgstjenestene uavhengig av utdanningsnivå.

Velferdsteknologiens ABC består av 5 hefter med enkelte korte videoer. Det er et eget arbeidshefte med refleksjonsoppgaver.

Det anbefales å sette av god tid til gjennomføringen av Velferdsteknologiens ABC og at flere fra samme kommune tar Velferdsteknologiens ABC sammen i grupper. Flere av oppgavene er praksisnære.

Hvordan komme i gang med Velferdsteknologiens ABC?

Det anbefales at du involverer de nærmeste kollegaene ved interesse for å delta på kurs i Velferdsteknologiens ABC. Flere Utviklingssentre for hjemmetjeneste og sykehjem (USHT) har ansvar for ABC-opplæring i fylket og gjennomfører oppstart og avslutningsseminar for Velferdsteknologiens ABC. Ta gjerne kontakt med ditt nærmeste USHT for å sjekke opp i dette før du starter (<https://www.utviklingssenter.no/>)

Du må opprette en profil i KS læring hvis du ikke har dette fra tidligere. Fra KS læring kan du laste ned heftene. Heftene kan skrives ut eller du kan

velge å lese heftene fra nettbrett eller PC.

Når du leser heftene får du mulighet til å se på videoforelesninger underveis som forklarer enkelte temaer mer utdypende. Du bør ha et nettbrett eller PC av nyere utgave med lyd.

Hva koster det å delta?

Det koster ikke noe å ta Velferdsteknologiens ABC gjennom KS læring. Det krever tid til å gjennomgå heftene og jobbe i grupper. Dette er en investering i egen kompetanse. Du kan sjekke med arbeidsgiver om hva som kompenseres for av tiden du bruker til denne opplæringen.

Arbeid i grupper

Til hvert hefte er det arbeidsoppgaver. Det anbefales at det jobbes sammen i tverrfaglige grupper om disse oppgavene. Det bør holdes minimum ett gruppemøte per hefte, hvor minst 1,5 timer benyttes til faglig diskusjon og refleksjon. Det bør opprettes en gruppeleder. Før hver gruppesamling skal alle gruppedeltakerne ha lest heftet. En hensiktsmessig gruppestørrelse er 6-8 deltakere.

Flere av gruppeoppgavene er knyttet til egen praksis. Det er flere case oppgaver. Dere kan velge å løse de caseoppgavene som er relevante for deres arbeidsplass.

Det anbefales å ha kontakt med nærmeste leder underveis i gjennomgangen av Velferdsteknologiens ABC for å sjekke ut hvordan områder rundt velferdsteknologi er organisert i din kommune eller hvilke løsninger som finnes. Det anbefales at ledere delta i gruppesamlinger og leser heftene.

Hva kreves for å få kursbevis?

For å få kursbevis må du lese alle 5 heftene og ta testene i KS læring etter gjennomgang av hvert hefte. Du bør delta i gruppesamlinger med andre kolleger og gjennomgå refleksjonsoppgavene i gruppesamlinger.

Gruppeoppgave ved første gruppesamling:

1. Hva er din motivasjon og mål med deltakelse av Velferdsteknologiens ABC?
2. Hva skal til for at du klarer å gjennomføre opplæringen?
3. Gruppeprosessen:
  - a. Hva skal til for at du skal føle deg trygg i gruppa?
  - b. Gruppekontrakt: Diskuter regler for deltakelse, forberedelse, frammøte, fravær, forventninger og taushetsplikt. Hvordan jobbe sammen om en god gruppeprosess?
4. Gruppen avtaler:
  - a. Tid og varighet for gruppesamlinger (anbefalt 1,5 time)
  - b. Skal det legges inn tid til utenomprat og litt mat?
  - c. Avtal datoer for samlinger.
  - d. Hvor skal dere møtes?
  - e. Hvem skal være gruppekontakt?
  - f. Fast ordstyrer eller gå på omgang?

Egne notater

A large, empty rectangular box with a thin blue border, intended for taking notes.

Gruppeoppgaver til hefte A

Refleksjonsoppgaver

Reflekter over følgende utsagn:

- Jeg legger til rette for at vi får god tid til å samarbeide med helsepersonell fra andre kommuner. Da kan vi lære av deres erfaringer.
- Implementering av (ta i bruk) velferdsteknologi passer godt som en oppgave som jeg kan delegere.
- Jeg har så mye å gjøre og kan ikke prioritere en teknologiimplementering som kommer i tillegg til alle de andre oppgavene.
- Tenk på de pasienter og brukere du møter i ditt daglige arbeid. Hvordan kan velferdsteknologi øke livskvaliteten og bidra til mestring hos dem?

Arbeidsoppgaver

1. Forklar med dine egne ord hva som ligger i begrepet gevinstrealisering
2. Hvorfor kan gevinstrealiseringsmetoder være nyttig for din arbeidsplass?

Case oppgave

Spørsmålene til caset er:

1. Identifiser problemstillingene i casebeskrivelsen på neste side (fiktiv kommune)
2. Hvilke mulige gevinster (for beboere, ansatte og sykehjemmet/kommunen) ser dere ved å innføre digitalt tilsyn for alle beboerne ?
- 3 Hvilke råd vil dere gi til enhetslederen?
4. Hva burde hun ha gjort for å få virksomheten over fra utprøving av teknologien (i prosjekt/pilot) til drift (slik at hele enheten bruker dette).

Ta utgangspunkt i egen rolle når du svarer på case oppgaven.

Sjekk gjerne ut med nærmeste leder.

Casebeskrivelse

Sykehjemmet «Hjemmekoselig» har i ett år prøvd ut digitalt nattilsyn (dør- og sengesensorer) i fire rom på korttidsavdelingen og i to omsorgsboliger (som ligger i tilknytning til sykehjemmet). Til nå har bare nattvaktene og superbrukerne vært involvert. Nå vil de installere utstyret på alle rommene, både på langtidsavdelingen, korttidsavdelingen og i omsorgsboligene. På langtidsavdelingen skal de også prøve ut fuktsensorer til bleier. Teknologien skal også brukes på dagtid. Fagsykepleieren og assisterende enhetsleder har fått ansvaret for å lede og følge opp implementeringen sammen.

På personalmøtet informerer enhetslederen Ida Flink om planene og forklarer at alle nå vil få opplæring. Flere av de ansatte reagerer negativt, og i etterkant av møtet snakker de om at dette ødelegger eldreomsorgen og at «nå er det vel snart ikke bruk for de ansatte». Marit Bru, som har jobbet på sykehjemmet i 30 år, er oppgitt og sier at hun vil gå til legen og be om sykemelding.

Etter noen måneder med full drift tar enhetslederen seg noen runder og ser til sin store frustrasjon at de ansatte

på langtidsavdelingen jobber akkurat som før de fikk det nye utstyret. Hun snakker med noen av de ansatte, som sier at utstyret ikke er i orden. Samme dag kommer det klage fra nattevaktene om at utstyret ikke er gjort i stand før aftenvakten gikk av vakt.

Det er også en vikar som ikke en gang kjenner til at de har fått nytt utstyr. Når hun snakker med superbrukerne så klager de over at de må bruke altfor mye tid på å snakke med leverandørene og at disse ikke skjønner noen ting av eldreomsorg. De har heller ikke fått tak i den kommunale IT tjenesten når de har ringt om kvelden.

På et informasjonsmøte med de pårørende omtrent på samme tid, er det også noen av dem som er kritiske til at mer bruk av teknologi. Samtidig er det en sønn som er oppbrakt fordi utstyret ikke virker på det rommet der hans mor bor.

Ida Flink er fortvilet – hun har jo så mye å gjøre også. Samtidig maser kommunaldirektøren Kåre Kommune hele tiden om noe han kaller gevinstrealisering.

Egne notater

A large, empty rectangular box with a thin blue border, intended for taking notes.

Gruppeoppgaver til hefte B

Arbeidsoppgaver

Hva er viktig for deg og kartlegging av behov

- Hvordan er velferdsteknologi integrert i «hva er viktig for deg» og gode pasientforløp i vår kommune? Hvis ikke det er det i dag, hvordan kan vi arbeide med å samkjøre disse satsingene? Drøft dette i gruppen og skriv ned noen forslag om hvordan dere kan jobbe med dette på egen arbeidsplass.
- Hvordan innlemmer jeg/vi spørsmålet «hva er viktig for deg?» når jeg jobber med velferdsteknologi?
- Hvordan er forvaltningsrutiner som inkluderer velferdsteknologi i vår kommune? Eventuelt, hva er det som ikke er på plass som må jobbes videre med?
- Hva er min rolle i kartlegging av brukerbehov og vurdering av velferdsteknologi? Hvordan kan vi samarbeide om dette i vår kommune?

Vurdering av løsning

- Hvem er velferdsteknologiansvarlig i vår kommune?
- Hvilke velferdsteknologiske løsninger finnes og brukes i vår kommune?
- Har vår kommune tatt i bruk digital hjemmeoppfølging? Og for (eventuelt) hvilke brukergrupper?

Casebeskrivelse

Olga er en beskjeden eldre dame som alltid har klart seg selv og aldri har hatt hjelp i hjemmet. Nå skal hun flytte hjem igjen etter at hun har vært på sykehus på grunn av et lårhalsbrudd. Kommunen ser at Olga trenger hjelp og tilrettelegging for å kunne bo hjemme på en tryggest mulig måte. Olga har alltid vært frisk og sterk og har ingen tanker om hva hun trenger for å klare seg i den

nye situasjonen.

Hvordan vil dere gå fram for å involvere Olga slik at dere kan identifisere hennes behov og komme fram til en løsning som passer for henne? Beskriv prosessen og begrunn hvorfor.

Egne notater

Gruppeoppgaver til hefte C

Etikk

Casebeskrivelse

Lars, 80 år

Lars nærmer seg 80 år. Han har demenssykdom, bor hjemme og er glad i å gå tur. Men sønnen og datteren hans mener at sykdommen er i ferd med å ta overhånd, og at det er på tide at Lars får plass på sykehjem. I møte med tjenesten forteller de at Lars bli stadig mer desorientert. Av og til åpner han ikke døren når de kommer for å sjekke om alt er i orden. Han har gått seg bort flere ganger. Nå har han også begynt å gå ut om natten. De pårørende er helt utslitt av å følge med, være bekymret og kjøre rundt og lete etter ham. De påpeker at vinteren står for døren, og sier at de er redde for at han rett og slett skal gå seg bort og fryse i hjel. Helsetjenesten mener at de pårørende overdriver. Det er dessuten ingen ledige plasser på sykehjemmet, og køen lang. De mener at Lars heller kan få sporingsteknologi og elektronisk dørlås, slik at de pårørende lettere kan følge med og han kan bli boende hjemme en stund til. De pårørende blir rasende, mener dette er uforsvarlig og truer med å gå til Dagbladet. Lars selv har noen klare øyeblikk, og blir sint når de snakker om sykehjem. Han vil heller ikke ha verken sporingsteknologi eller elektronisk lås. Han vil være «fri».

Refleksjonsoppgave

Les fortellingen om Lars, 80 år og bruk «Vårt problem-modellen» til å komme frem til hva som bør gjøres og hvorfor. Følg modellen trinn for trinn. (1) Hva er situasjonen, og hvem er berørt? Hva er viktig for Lars? Er det andre viktige berørte parter? (2) Hvilke følelser vekker situasjonen i deg? Hvilke følelser vekker den i Lars og i de andre? (3) Hvilke verdier og prinsipper kommer i spill? Å respektere selvbestemmelse? Å gjøre godt? Pasientsikkerhet? Rettferdighet? Annet? (4) Hva sier lovverk og retningslinjer? Om nødvendig helsehjelp? Rett til medvirkning?

Annet? (5) Hva er handlingsalternativene, og deres mulige konsekvenser? Velferdsteknologi eller ikke noe? Velferdsteknologi eller sykehjem? (6) Alt tatt i betraktning, hva bør gjøres – og hvorfor? Her er kunsten å avgjøre hvilke moralske hensyn som bør veie tyngst og hvorfor; å vise respekt for Lars' selvbestemmelse, beskytte Lars' liv og helse, konsekvensene hvis Lars går seg bort om vinteren? eller noe annet? Hvilken rolle bør hensynet til kommunens ressurser spille? Hva med hensynet til de som står foran Lars i køen for sykehjemsplass. Legg litt arbeid i den etiske begrunnelsen for hva du mener man bør gjøre.

Lowverket – rammene for bruk av velferdsteknologi i helse- og omsorgstjenestene

Arbeidsoppgave 1

1. Hvorfor er varslings- og lokaliseringsteknologi særlig regulert i loven?
2. Når er det riktig å benytte helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9 for bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi overfor en tjenestemottaker?
3. Krav og vilkår for bruk av velferdsteknologi i helse- og omsorgstjenester

Refleksjonsoppgave 1

Reflekter over hvordan dere legger til rette for medvirkning for pasienter/brukere med og uten samtykkekompetanse.

Arbeidsoppgave 2

1. Hva sier pasient- og brukerrettighetsloven om samtykke knyttet til bruk av velferdsteknologi innenfor helse- og omsorgstjenesten?
2. Hvilke forhold skal det legges spesielt vekt på ved bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi dersom pasienten/brukeren ikke har samtykkekompetanse?

Refleksjonsoppgave 2

Reflekter over hvordan dere vil gå frem når dere skal vurdere om varslings- og lokaliseringsteknologi kan være et egnet og lovlig tiltak.

Arbeidsoppgave 3

Hvilke muligheter har dere som helsepersonell til å iverksette bruk av varslings- eller lokaliseringsteknologi når pasient eller bruker ikke samtykker til dette?

Case oppgave

Oppgaven skal være en hjelp til å reflektere over hvilke føringer lovene legger. Dere skal diskutere hvem lovene gjelder for, og i hvilke situasjoner det kan være greit eller ikke greit med velferdsteknologi. I besvarelsen av denne oppgaven skal dere ha med relevante henvisninger til lovverket.

Casebeskrivelse

Erna har diagnosen Alzheimer. Hun bor hjemme sammen med mannen, Fred. Erna liker å gå tur hver dag, og hun insisterer på å gå ut akkurat når hun vil. Familien har lett etter henne flere ganger. Fred jobber og kan ikke passe på kona hele tiden. De har fått GPS av kommunen, og Fred følger opp bruken i samarbeid med kommunen. Da de startet å bruke GPS, var Erna villig til dette fordi hun forsto at alternativet var at hun ikke fikk lov til å gå ut når hun ville. Hun husket å ta med GPS'en hver gang hun gikk ut. I det siste har hun ikke husket å ta med GPS'en hver gang, og Fred må ofte være hjemme om formiddagen for å sørge for at den blir med ut. Erna gir uttrykk for at hun ikke skjønner hva slags «dings» dette er og hvorfor hun må ha den i lomma. Fred har fortalt hjemmetjenesten at han er bekymret for at Erna en dag skal gå ut og bli borte. De har snakket om muligheten for å sy den inn i foret på jakka, men har ikke kommet så langt ennå.

Hvordan kan dere gå fram for å avgjøre om varslings- og lokaliseringsteknologi fortsatt kan være en aktuell løsning?

1. Beskriv hvilke ulike løsningsalternativer med og uten bruk av teknologi, dere ser for dere.
2. Skriv ned hva som er de positive og negative konsekvensene ved de ulike løsningsalternativene.
3. Identifiser utfordringer og dilemma knyttet til de ulike løsningsalternativene. Hvilke lovregler kommer til anvendelse og hva sier lovteksten?

4. Hvordan kan dere bruke lovteksten for å skaffe et best mulig grunnlag for en løsning?
5. Hva med samtykkekompetanse? Hvordan skal dere gå frem for å avgjøre dette, og hvem avgjør dette?
6. Begrunn konklusjonene.

Eksempel på formuleringer i lovtekstene som er viktig å diskutere for hver mulig løsning:

- det minst inngripende alternativet
- hindre og begrense risiko for skade for pasienten eller brukeren
- i pasientens eller brukerens interesse
- i rimelig forhold til den aktuelle risikoen
- forsvarlige tjenester

Casebeskrivelse

Arne er 20 år. Han er utviklingshemmet og har behov for en-til-en oppfølging. Han har nylig flyttet ut av barndomshjemmet og over i egen leilighet. Mye forandret seg etter at Arne flyttet inn i leiligheten. Blant annet har Arne ved et par anledninger gått fysisk til angrep på personalet i leiligheten. Han har også løpt ut av leiligheten og ut i veien, som er ganske trafikkert. Personalet har vurdert at han kan skade både seg selv og andre. Derfor ble han i disse situasjonene ofte holdt tilbake fysisk. Personalet forstår ikke hva som forårsaker utageringen, men tenker det kan skyldes flyttingen, som har medført ny leilighet, nytt nabolag og mange nye personer som Arne må forholde seg til. Arne har vansker med å kommunisere verbalt og personalet forstår ikke alltid hva han ønsker. Arne blir fulgt tett opp hele døgnet, og virker urolig når det er personale til stede hele tiden. På grunn av hendelsene med fysisk utagering og gjentatt uro, er flere av personalt blitt utrygge. Personalet ønsker å montere alarmer som varsler Arnes bevegelser slik at de kan følge med på om han er inne eller ute. På denne måten vil han kunne være mer alene samtidig som det vil være lettere for personalet å stoppe ham dersom han går ut alene igjen. Hvordan vil dere gå fram for å gjøre situasjonen bedre for Arne og for de ansatte? Diskuter hvilken lovbestemmelse som kommer til anvendelse i denne saken. Hvilke muligheter og begrensninger ligger i loven? Hvordan må tjenesten gå fram for at tiltakene skal være lovlige?

Er det andre tiltak enn alarmer som bør vurderes? Begrunn løsning og framgangsmåte?

Refleksjonsoppgave 3

Drøft hvordan dere bør gå fram for å avgjøre om en situasjon er aktuell for bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi.

Informasjonssikkerhet og personvern (les [Veileder i informasjonssikkerhet og personvern ved bruk av teknologi i kommuner \(velferdsteknologi\) først](#)).

Arbeidsoppgaver

1. Hvem er personvernombud i din kommune (evt for flere kommuner) - og hvilken rolle har personvernombudet?
2. Har din kommune en protokoll (oversikt) over behandling av personopplysninger? Kan du ut fra denne finne ut hvordan personopplysningene lagres?
3. Hva er personvernkonsekvensvurdering (DPIA) - og når bør det gjennomføres?
4. Har du kjennskap til prosedyrer og rutiner ved din arbeidsplass som gjelder personvern og informasjonssikkerhet?
5. Gjennomfør en (forenklet) risikovurdering med utgangspunkt i målet for implementering av en type velferdsteknologi – hvilke risikoer ser dere?

Egne notater

Gruppeoppgaver til hefte D

Arbeidsoppgaver

1. Hva er helhetlig tjenestemodell og hvordan jobber dere med dette i din avdeling/kommune?
2. Hva er din rolle innen helhetlig tjenestemodell i din kommune og hvordan kan du bidra i det videre arbeidet med dette arbeidet i din kommune.
3. Kjenner du til at det er noen politiske vedtak rundt velferdsteknologi i din kommune? Sjekk gjerne ut med nærmeste leder.
4. Hvem er tjenesteeier i din kommune?
5. Hvem er ansvarlig for lagerbeholdning i min kommune og hvordan er bestillingsrutinene for velferdsteknologi?
6. Hvordan er rutiner for respons på alarmer og utrykning?
7. Hvordan er rutiner for beredskap i vår kommune? Ved for eksempel strømbrudd og alarmer som ikke virker?
8. Hvordan bør opplæring og informasjon foregå til bruker, pårørende og andre? Har dere konkrete eksempler på hvordan dette har foregått tidligere på deres arbeidsplass? Hva fungerte og hva kan bli bedre?
9. Hvorfor er det viktig å dokumentere underveis og hvordan kan dere bruke dokumentasjon for å endre og videreutvikle tjenesten underveis.
10. Hva gjør du for å evaluere og justere dagens praksis?

Refleksjonsoppgaver

Reflekter over en implementering som har skjedd i din kommune (må ikke være knyttet til et velferdsteknologiprojekt). Hvilke tiltak gjorde at dere lyktes med implementeringen? Var det noen svakheter, og hva var i tilfelle årsakene til det? Vurder om det var satt av tilstrekkelig med tid til forankring og opplæring.

Ny læring er kjernen i endringsprosesser. Derfor er det viktig å reflektere over hva ny læring kan bety for deg som ansatt i helse. Ved innføring av en ny velferdsteknologisk løsning (eks medisindispenser) vil mange ansatte kjenne på om deres arbeidsoppgaver vi reduseres. En bruker har tidligere hatt 4 tilsyn av hjemmetjenesten hvorav ... minutter i bil tur/retur. Tilsyn er nå redusert til 1 tilsyn for insulinmåling. Hva tenker dere kan gjøre slik at denne brukeren, som fortsatt har behov for tilsyn, vil ha nytte av den omgjorte tiden?

Eks. annenhver uke et lengre besøk for vitale tegn? Vekt? Kan vi observere endringer her mtp dia og det kognitive?

Egne notater

A large, empty rectangular box with a thin blue border, intended for taking notes.

Gruppeoppgaver til hefte E

Arbeidsoppgaver

1. Ved implementering av teknologi på din arbeidsplass, på hvilke områder vil du vurdere at din rolle er viktigst?
2. Hva mener du er den beste måten å involvere ansatte på når velferdsteknologiprojekter på din arbeidsplass skal implementeres i den ordinære driften? Hva er mest krevende?
3. Lag en oversikt over hvem som må involveres for å kunne gjennomføre en tjenestereise.
4. Gjennomfør en tjenestereise med relevante samarbeidspartnere og tjenestemottaker/representant for dem
5. Hva kan være fremmere og hemmere ved å ta i bruk velferdsteknologi ved din arbeidsplass?
6. Bruk figuren om aktører i helhetlig tjenestemodell i hefte E. Hvilke aktører i figuren er aktuell for din arbeidsplass? Hvilke utfordringer kan dere møte. Hva din rolle i denne figuren?
7. Hvordan har korona pandemien påvirket arbeidet med velferdsteknologi i din avdeling/kommune?
8. Hvordan kan teknologi være en del av løsningen for å løse fremtidige utfordringer (eks. flere pandemier, bærekraft)?

Egne notater

A large, empty rectangular box with a thin blue border, intended for taking notes.

Postadresse:
Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo

Besøksadresse:
Haakon VII's gt. 9, 0161 Oslo

Telefon: 24 13 26 00
E-post: ks@ks.no

www.ks.no

